

STORTINGET

Representantforslag 77 S

(2024–2025)

fra stortingsrepresentantene Trygve Slagsvold Vedum, Geir Pollestad
og Gro-Anita Mykjåland

Dokument 8:77 S (2024–2025)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Trygve Slagsvold Vedum, Geir Pollestad og Gro- Anita Mykjåland om sterkere folkevalgt styring av Statnett

Til Stortinget

Bakgrunn

Statnett ble etablert i 1992 som et statsforetak og opererer i stor grad selvstendig ut fra blant annet bedriftsøkonomiske prinsipper. Statnett eier sentralnettet, det vil si de største kraftkablene som fører strøm mellom landsdelene, og er et såkalt kategori 2-selskap, det vil si et selskap som er statlig eid på grunn av sine viktige samfunnsoppgaver og sitt monopol. Statens overordnede mål for kategori 2-selskaper er bærekraftig og mest mulig effektiv oppnåelse av sektorpolitiske mål. Dette har vært en modell som fungerte da Norge hadde et relativt stabilt kraftbehov samtidig som det ikke var betydelige utfordringer knyttet til sikkerhet og kontroll. Denne situasjonen er imidlertid nå betydelig endret på flere måter.

På den ene siden innebærer omstillingen av samfunnet i retning lavutslipp behov for betydelig mer kraft og mer fleksibel fremføring av denne kraften, ikke minst som følge av introduksjonen av mer ustabil vind- og solkraft i den norske kraftmiksen. På den andre siden er kraftsystemets betydning som kritisk infrastruktur blitt viktigere som følge av den teknologiske utviklingen, digitalisering, elektrifisering, en mer krevende sikkerhetspolitisk situasjon og økt bruk av såkalte hybride virkemidler i krig og konflikt.

Begge disse forholdene tilsier at man bør endre Statnetts organisering. Ved å omgjøre Statnett til et direktorat underlagt Energidepartementet kan staten sikre bedre kontroll over investeringer, prioriteringer og sikkerhet knyttet til strømmettet.

Et annet viktig hensyn er å sikre at forvaltningen av sentralnettet er et politisk ansvar under folkevalgt kontroll. Gjennom en organisering som direktorat vil man få bedre folkevalgt styring over Statnett, og derigjennom sikre bedre demokratisk forankring for denne svært viktige infrastrukturen for alle som bor i Norge.

En omorganisering vil gi større handlingsrom til å gjøre riktige prioriteringer med tanke på trygg, stabil og rimelig kraftforsyning til folk og næringsliv i hele Norge. Et direktorat vil være i stand til å handle mer helhetlig og i tråd med nasjonale norske interesser. Vannkraften, og infrastrukturen knyttet til den, er det norske folks felles arvesølv. Dette må reflekteres i hvordan blant annet strømmettet forvaltes og organiseres. Det nye direktoratet må gis mandat til å handle i tråd med interessene til fellesskapet og vanlige folk i hele Norge, altså optimalisere samfunnsnyttene for landets innbyggere.

Strømmettet, og spesielt sentralnettet, er noe av det mest samfunnskritiske av all infrastruktur i Norge. Det sikrer strømforsyning til husholdninger, næringsliv og offentlig sektor, og er selve ryggraden i et velfungerende samfunn – både i fred og krig.

Erfaringene fra Russlands angrepskrig på Ukraina viser hvordan det å ta ut strøm- og energiforsyning kan brukes som et våpen i krig og konflikt på både kort og lang sikt. Samtidig er Norge et mer teknologisk avansert samfunn enn Ukraina, og svært mye i Norge er avhengig av strøm. Som følge av omleggingen av norsk økonomi i retning lavutslipp vil kraftsystemets samfunnskritiske rolle øke ytterligere, for eksempel ved at transport og in-

dustri i større grad enn tidligere vil være avhengig av strømmettet. I tillegg innebærer digitaliseringen at datatjenester, som krever strøm for å fungere, vil bli stadig viktigere for at samfunnet skal fungere. Å sikre trygg og stabil kraftforsyning har alltid vært viktig, men er enda viktigere nå enn tidligere.

I dag finansieres sentralnettet gjennom nettleien, som belastes forbrukerne direkte. Dette er en ordning som er godt tilpasset oppfatningen på 1990-tallet om at strømmettet var ferdig utbygd. Denne modellen har imidlertid flere svakheter i møte med dagens behov for økte investeringer i nettinfrastruktur.

En av hovedutfordringene med dagens modell er at kostnadene for utbygging og vedlikehold av sentralnettet ikke nødvendigvis fordeles rettferdig ut fra hvem som har nytten av tiltaket, men fordeles på alle landets nettkunder. Siden det forventes store investeringer i strømmettet fremover, kan det være tale om store kostnader som vil legges på den enkelte strømkunde, både private husholdninger og bedrifter. Dette kan ramme lavinntektsgrupper, husholdninger med høyt energibehov og småbedrifter uforholdsmessig hardt.

Strøm er en nødvendig vare, og høye nettleiekostnader bidrar til å øke forskjellene i samfunnet. Å finansiere sentralnettet over statsbudsjettet kan bidra til å fordele kostnadene mer rettferdig ved at de dekkes gjennom et progressivt skattesystem der de med høyest inntekt betaler mest. I tillegg kommer da prosjektene inn under det omfattende kontrollapparatet som gjelder statsbudsjettet, noe som kan motvirke feil- og overinvesteringer. Det er derfor riktig at regjeringen nå vurderer en omlegging der finansieringen av sentralnettet helt eller delvis skjer via statsbudsjettet.

Kontraheringsplikten, som pålegger nettselskaperne å tilknytte alle som ønsker strøm, har vært et viktig prinsipp for å sikre bred tilgang til elektrisitet. Men i en situasjon der det forventes ubalanse mellom etterspørsel og tilbud av energi, er det ikke gitt at det er i samfunnets interesse å fortsette med å tillate at hvem som helst

får tilgang til landets felles kraftressurser. For eksempel vil virksomhet som skaper lite verdier for samfunnet, men bruker mye strøm, kunne få sterke insentiver til å etablere seg i Norge dersom Norge lykkes med å få en langt lavere kraftpris enn andre land. Med mindre det innføres begrensninger i kontraheringsplikten, er det vanskelig å se for seg at man kan oppnå lave og forutsigbare strømpriser over tid.

Regjeringen bør derfor gjøre endringer i kontraheringsplikten for å sikre at den ikke fører til høyere kraftpriser. Når kostnadene og ulempene for øvrige strømkunder langt overstiger den samfunnsøkonomiske gevinsten, bør kontraheringsplikten ikke automatisk gjelde. Det bør derfor utredes endringer i denne. En mer differensiert tilnærming til kontraheringsplikten kan bidra til å sikre at samfunnets ressurser brukes på en bærekraftig og rettferdig måte.

Norge har fremover behov for rimelig, trygg og stabil strøm til folk og næringsliv. Det er nødvendig å ta grep for å sikre nasjonal kontroll med kraften, lavere strømpriser og bedre samfunnstrygghet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g:

1. Stortinget ber regjeringen senest i løpet av 2026 omgjøre Statnett fra et statsforetak til et direktorat.
2. Stortinget ber regjeringen i løpet av 2025 utrede en ny nettleiemodell der politisk prioriterte store nettutbygginger i sentralnettet dekkes over statsbudsjettet og ikke gjennom økt nettleie.
3. Stortinget ber regjeringen sørge for at regelverket rundt leveringsplikt og tilknytningsplikt revideres slik at det kan tas større hensyn til tilgjengelig kraft og nettilgang og til de samfunnsøkonomiske effektene av et prosjekt.

12. februar 2025

Trygve Slagsvold Vedum

Geir Pollestad

Gro-Anita Mykjåland